

УДК [94: 355.413:329.7 ОУН] (477.85(.87-477,83)“1945/1954”

*Василь ІЛЬНИЦЬКИЙ***ФУНКЦІОНУВАННЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ В
КАРПАТСЬКОМУ КРАЇ ОУН (1945–1954)**

Вперше на основі невідомих та маловідомих документів висвітлено питання особливостей функціонування референтури СБ Карпатського краю ОУН. Розкрито персональну обсаду референтури СБ крайового проводу ОУН. Доведено, що освітньо-кваліфікаційний рівень працівників попри підпільні умови був високим.

Ключові слова: референтура СБ, референт СБ, Карпатський край ОУН, В. Лівий (“Митар”).

Одне з найцікавіших та водночас найтаємничіших питань в історії – діяльність спецслужб. Не виняток і спеціальні підрозділи у структурі українського визвольного руху, передовсім Служба безпеки Організації українських націоналістів (далі – СБ ОУН). Сама СБ та її діяльність завжди були огорнені таємницею. І не дивно, адже специфіка діяльності вимагала якнайглибшої конспірації.

Однією з перших публікацій, присвячених діяльності Служби безпеки, була праця С. Мудрика-Мечника¹. Питання кадрового складу структур СБ 1940–1950-х років, зокрема крайового й окружних проводів Карпатського краю, вперше широко розглянуто в дослідженні Петра Содоль². Із відновленням незалежності України дослідники одержали змогу працювати з раніше недоступними архівними фондами, в результаті чого вийшли дослідження з історії спеціальних служб В. Єфименка, О. Лисенка та І. Патриляка, А. Русначенка, Д. Веденєєва і Г. Биструхіна, Я. Антоноука³. В останні роки з’явилось багато публікацій про життя і діяльність окремих

¹ *Мудрик-Мечник С.* Служба безпеки революційної ОУН у боротьбі з НКВД–НКГБ–МГБ–КГБ / С. Мудрик-Мечник. – Тернопіль, 1994. – 128 с.

² *Содоль П.* Українська Повстанча Армія. 1943–1949: Довідник перший / П. Содоль. – Нью-Йорк: Пролог, 1994. – 199 с.; *Содоль П.* Українська Повстанча армія 1943–1949. Довідник другий / П. Содоль. – Нью-Йорк: Пролог, 1995. – 295 с.

³ *Єфименко В.* Кадровий склад спеціального підрозділу ОУН(б): спроба аналізу / В. Єфименко // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. Науково-документальний журнал. – 1999. – № 1/2(10/11). – С. 443–456; *Його ж.* Тактика і методи роботи працівників спеціального підрозділу ОУН(б) / В. Єфименко // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. Науково-документальний журнал. – 2000. – № 2/4(13/15). – С. 504–514; *Його ж.* Організація діяльності спецпідрозділу ОУН(б) на західноукраїнських землях після Другої світової війни / В. Єфименко // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. Науково-документальний журнал. – 2001. – № 2(17). – С. 502–519; Матеріали та документи Служби безпеки ОУН(б) у 1940-х рр. / [упоряд.: О. Лисенко, І. Патриляк]. – Київ, 2003. – 254 с.; *Русначенко А.* За Україну, проти більшовицької тоталітарної імперії СРСР: Служба безпеки ОУН / А. Русначенко // Мандрівець: Журнал гуманітарних студій. – 2005. – № 2(55). – Березень–квітень. – С. 14–20; *Веденєєв Д.* Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки: монографія /

керівників та працівників рефератур СБ крайового й окружних проводів. Їх авторами або упорядниками є Роман Грицьків⁴, Василь Ільницький⁵, Ігор Марчук⁶ та ін. Окремі відомості про керівний склад крайового проводу містяться в регіональних дослідженнях діяльності ОУН, серед яких цінні такі праці: Михайла Бориса про Долинщину⁷, О. Зварчука про Надвірнянщину⁸, Д. Проданика про Буковину⁹. Питання загибелі М. Твердохліба з'ясував у низці публікацій Михайло Зеленчук¹⁰. Проте цілісного дослідження особливостей функціонування рефератури СБ Карпатського краю ОУН немає.

Відсутність відповідних досліджень щодо зазначеної проблеми серйозно гальмує вивчення діяльності підпілля на території Івано-Франківської, Закарпатської, Чернівецької та південної частини Львівської обл. Частково вирішити цю проблему має ця стаття. Хронологічні межі визначаються часом створення крайового проводу ОУН Карпатського краю на базі Станиславівського обласного проводу¹¹ (кінець 1944 – початок 1945) та датою ліквідації його останнього члена, М. Твердохліба, у травні 1954 р.

Роль рефератури СБ ОУН у національно-визвольній боротьбі надзвичайно велика. З початком другої більшовицької окупації Західноукраїнських земель карально-репресивний апарат розгорнув масштабну боротьбу проти українського визвольного руху, використовуючи не лише військові чи військово-чекістські операції, а й широку мережу агентури, провокаційно-компроментуючі заходи, цілу систему спеціальних засобів, зокрема й діяльність сумнозвісних спецгруп. Можна без перебільшення сказати, що рефература СБ забезпечували життєдіяльність організації. До її обов'язків входило: слідство і суд, розшук й арешти, здійснення бойових та каральних функцій, розвідувальна й контррозвідувальна робота, виявлення і ліквідація нестійких кадрів організації¹². Окрім основних напрямів діяльності, на СБ покладалися функції зліквідованої господарчої рефератури.

Д. Веденєєв, Г. Биструхін. – Київ: К.І.С., 2007. – 568 с.; *Антонюк Я.* Діяльність служби безпеки ОУН. Історико-краєзнавче видання / Я. Антонюк. – Луцьк: Волинська книга, 2007. – 176 с.

⁴ “Грім” полковник УПА Микола Твердохліб. Спогади і матеріали / [упоряд. Р. Грицьків]. – Торонто; Львів: Літопис УПА, 2008. – Кн. 5. – 128 с.

⁵ *Ільницький В.* Життєвий і бойовий шлях Володимира Лівого-“Йордана”, “Митара” (1919–1948) / В. Ільницький // Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка / [ред.-упоряд.: В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря]. – Дрогобич: Посвіт, 2013. – Вип. 4. – С. 20–29; *Його ж.* Провід ОУН Карпатського краю / В. Ільницький. – Торонто; Львів: В-во “Літопис УПА”, 2012. – 128 с.

⁶ *Марчук І.* Ліквідація радянськими карально-репресивними органами Карпатського крайового проводу ОУН (1945–1954) / І. Марчук // Український націоналізм: історія та ідеї: наук. зб. / [ред. О. Баган]. – Дрогобич: Посвіт, 2009. – Вип. 1. – С. 50–60.

⁷ *Борис М.* Нескорена Долинщина. Літопис визвольних змагань. Мартирологи, біографії, спогади, документи, фотографії / М. Борис. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2002. – 700 с.

⁸ Надвірнянщина: хресна дорога народного болю / [упоряд. О. Зварчук]. – Івано-Франківськ: В-во “Лілея-НВ”, 2008. – 568 с.

⁹ Літопис УПА. Нова серія. – Київ; Торонто, 2009. – Т. 19: Підпілля ОУН на Буковині 1943–1951. Документи і матеріали / [упоряд. Д. Проданик]. – 784 с.

¹⁰ *Зеленчук М.* Смерть командира Миколи Твердохліба-Грома / М. Зеленчук // Альманах “Гомону України”. – 1992. – С. 59–70.

¹¹ Назви організаційних клітин ОУН подаємо відповідно до чинного правопису.

¹² ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 63 (1953). – Спр. 1. – Т. 1. – Арк. 271.

На початок другої більшовицької окупації референтура СБ ОУН була вже сформована, мала чітку структуру. Структура самої СБ – вертикальна, починаючи від референтури СБ Проводу, через крайові, окружні, надрайонні, районні аж до кущових. Якщо в референтурі на рівні краю, округи, надрайону чи району (так відбувалося в перші повоєнні роки) працювала група людей, то вона діяла у формі осередку (наприклад, крайовий осередок пропаганди, окружний осередок СБ). Замість слова “референтура” часто вживали “осередок”. Референта називали керівником (провідником) осередку.

Керівництво референтурами здійснювалося по вертикалі. Референт вищої ланки був діловим зверхником для референта нижчої. За цілість праці відповідав провідник відповідної територіальної одиниці, якому підпорядковувалися всі референти. Керівник референтури одного напрямку не мав права контролювати й давати розпорядження керівникові і працівникам інших.

Служба безпеки ОУН відповідно до основних напрямків праці, складалася з підреферентур (субреферентур): слідчої, бойової, вишкільної і технічної. Технічний підреферент (також субреферент, референт) керував технічною роботою, тобто переписував звіти, протоколи, керував зв’язком, вів облік вбитих, заарештованих, тих, хто з’явився із повинною, а також облік всіх операцій по окрузі. Бойовий підреферент був командиром боївки СБ, займався охороною і господарським забезпеченням. Слідчі вели слідство, вишкільники – проводили навчання. За цією ж схемою діяли референтури СБ на рівні округи, надрайонів і районів. Натомість у кущах були інформатори СБ. Референт СБ, як і всі інші, підпорядковувався по організаційній лінії провідникові відповідного терену, а по діловій лінії – референту СБ вищого проводу. Часто відбувалося суміщення посад, як і в інших підрозділах, наприклад, слідчого і технічного референта (як на рівні крайового, так і нижчих проводів ОУН). Зрештою, через брак слідчих, їх роботу міг виконувати будь-який працівник референтури, з бойовиками включно¹³.

Референтура СБ районного проводу ОУН була основною ланкою у структурі СБ, на “плечі” якої лягав увесь тягар роботи. Аналізуючи інформацію про перелік загиблих працівників референтур СБ Карпатського краю ОУН протягом 1947–1948 рр., можемо зробити висновок, що референтура СБ районного проводу зазнавала найбільших втрат¹⁴. Кількісний склад СБ був порівняно нечисельним. У крайовому проводі ОУН був референт СБ, заступники, слідчий, технічний референт і вишкільник, по округах – референти і бойовики, на початку – заступники, слідчі, технічні референти. У деяких надрайонах також були технічні референти. У зв’язку із значними фізичними втратами кадрів щороку все гостріше відчувався їхній брак¹⁵. Певний час, приблизно з осені 1946 р., у деяких регіонах замість назви “Служба безпеки”, вживалася – “Екзекутивний відділ” (ЕВ). За твердженням Д. Веденєєва і Г. Биструхіна, вперше почали використовувати таку назву на Дрогобиччині¹⁶.

¹³ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 9. – Арк. 22–23; Ф. 2-Н. – Оп. 93 (1954). – Спр. 1. – Арк. 189; Оп. 58. – Спр. 11. – Арк. 163; Оп. 59 (1953). – Спр. 6. – Т. 4. – Арк. 156; Оп. 63 (1953). – Спр. 1. – Т. 1. – Арк. 264.

¹⁴ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 23. – Арк. 166–167.

¹⁵ ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 59 (1953). – Спр. 6. – Т. 4. – Арк. 158.

¹⁶ *Веденєєв Д.* Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки: монографія / Д. Веденєєв, Г. Биструхін. – Київ: К.І.С., 2007. – С. 73.

Проте вона не прижилася, і самі підпільники не завжди нею послуговувалися. Згодом назва ЕВ вийшла із вжитку.

СБ мала необмежене право контролю роботи організації та окремих її членів. З-поміж членів ОУН ніхто не мав права втручатися у справи СБ і контролювати її. Крім боротьби проти агентури, СБ повинна була контролювати виконання вказівок і наказів вищих проводів. Районні референти СБ звітували своїм тереновим провідникам тільки усно і тільки про справи, які стосувалися останніх лише дотично (організаційні й оперативні справи). Теренові провідники не мали права контролювати кошти СБ або ж звіти, які йшли у вищі референтури. Всі ці широкі повноваження СБ спричинили в ОУН загальне обурення¹⁷. У силу цього Провід був змушений частково обмежити повноваження і права СБ. Діяльність референтури СБ суворо регламентували та контролювали вищі структурні одиниці.

Окреме питання – відносини в Карпатському краї референтів СБ із провідниками. З цього приводу видано низку вказівок, наказів, інструкцій, в яких чітко розмежовували функції провідників ОУН і референтів СБ. Однак практичне життя диктувало інше і періодично виникали конфлікти. Відносини між провідниками та референтами СБ у Карпатському краї ОУН завжди були напруженими. Так, Іван Лаврів (“Нечай”) влітку 1947 р., із приводу відносин референта СБ Стрийського надрайонного проводу ОУН Богдана Зборика (“Черника”) з тереновим провідником, писав до Василя Сидора (“Шелеста”): “... це анархіст і постійно задирається із своїм провідником хто би це не був, хіба тільки признавав вищестоящого керівника (ділового)”¹⁸. Передовсім це зумовлювала амбітність окремих референтів СБ. Хоча відносини і підпорядкованість між ними були чітко регламентовані. Згідно із вказівками інструкцій референт СБ, як і всі інші, підпорядковувався по організаційній лінії провідникові відповідного терену, а по діловій лінії – референту СБ вищого проводу¹⁹. З цього приводу в листі-відповіді провідника Карпатського крайового проводу ОУН Василя Сидора (“Шелеста”) до провідника Дрогобицького окружного проводу ОУН Івана Лавріва (“Нечая”) (літо 1947 р.) у питаннях відносин між референтами СБ і провідниками зазначалося: “Першим завжди є провідник, якому потрібно підпорядковуватися і перед ним звітуватися, а потім вже вищому керівнику”²⁰. Причому наголошувалося, що до провідника необхідно звертатися “друже провідник”, а до референтів – “друже зверхнику” без жодних винятків. Провідник, незалежно від того, яку організаційну структуру очолював, прирівнювався до референта, що належав до вищого рівня²¹.

Проте в повсякденному житті референтура СБ практично відмовлялася підпорядковуватися та звітувати провідникові відповідного рівня. Спроби обмежити владу есбістів наштовхувалися на опір останніх. Траплялися навіть збройні сутички. У 1946 р. виник конфлікт між провідником Кіцманського районного проводу ОУН Олексієм Федірчиком (“Тарасом”) і референтом СБ цього проводу “Шаленим”. Останній відмовлявся підпорядкуватися “Тарасу” (хоча і повинен був) – через це виникали постійні чвари. Під час однієї з сварок (у березні 1946 р.) “Тарас”

¹⁷ ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 59 (1953). – Спр. 6. – Т. 4. – Арк. 155.

¹⁸ ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 60. – Спр. 16. – Арк. 193; Спр. 15. – Арк. 58.

¹⁹ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 372. – Т. 9. – Арк. 22.

²⁰ ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 60. – Спр. 16. – Арк. 193.

²¹ Там само.

застрілив “Шаленого” і, налякавшись покарання, почав переховуватися самостійно. Проте восени 1947 р. відновив зв’язок із підпіллям, зокрема з новопризначеним провідником Кіцманського районного проводу Василем Кантемиром (“Остапом”)²².

Конфліктні ситуації виникали також і в округах. Потрібно сказати, що такі чвари були на руку чекістам. Зокрема член Коломийського окружного проводу ОУН Назарій Данилюк (“Перебийніс”) і командир Тактичного відтинку 21 “Гуцульщина” Петро Мельник (“Хмара”) написали провідникові Карпатського крайового проводу ОУН В. Сидору (“Шелесту”) листа, в якому розповіли про безпорядки, що відбувалися в Коломийській окрузі²³. У листах “Хмара” і “Перебийніс” засуджували дії колишнього референта СБ Коломийського окружного проводу ОУН Ю. Матвіїва (“Недобитого”), який хотів через особисту сварку їх розстріляти. Перед цим “Перебийноса” і “Хмару” провідник Коломийського окружного проводу ОУН Григорій Легкий (“Борис”) відсторонив від виконання обов’язків. “Перебийносу” довелося навіть переховуватися протягом року від СБ ОУН. Водночас цей конфлікт вирішили використати у своїх цілях спецоргани. Так, 7 серпня 1948 р. під час чекістсько-військової операції на території Жаб’ївського р-ну серед іншого спецоргани захопили листи, адресовані В. Сидору (“Шелесту”). Разом із ними були захоплені вірші “Перебийноса” під заголовком “Тревога” й “Есбісти”, в яких він у різкій формі висміював “Недобитого” та референтуру СБ Коломийського окружного проводу ОУН. Маючи листи і вірші, а також звернення провідника Коломийського надрайонного проводу ОУН Михайла Оманчука (“Олеся”) (пішов на співпрацю) “Що робиться на Коломийщині” та “Хто такий «Ватсон»?” (написане під диктовку чекістів), спецоргани їх роздрукували і за допомогою зв’язкових розіслали членам ОУН на Коломийщині. У листівці “Хто такий «Ватсон»?” “Олеся” пояснював, що в керівництві округи й деяких надрайонних проводах ОУН засіли люди, які співпрацювали з органами радянської влади²⁴. Звернення були розмножені в кількості 500 примірників і через легальні зв’язки розіслані всім членам Коломийської округи²⁵.

Проводячи такі заходи, репресивно-каральні органи ставили перед собою завдання скомпрометувати керівництво Коломийського окружного проводу перед низовими ланками ОУН і цим зміцнити позиції створеного легендарного проводу на чолі з “Олесем”²⁶. Фальсифікація документів, розписок про співпрацю з органами Міністерства державної безпеки були поширеним явищем, а от спроба компрометації цілого окружного проводу трапляється вперше. Досі невідомі подібні випадки видання таких листівок в інших округах Карпатського краю ОУН.

У результаті комбінації відбувся серйозний конфлікт, що переріс у ще більший між керівництвом крайового проводу і провідником округи, про який Г. Легкий (“Борис”) інформував В. Сидора (“Шелеста”): “Повідомляю Вам, що матеріали від «Перебийноса», які він писав у серпні цього року і вислав у адрес крайового проводу МДБ поширює серед членів на Коломийщині. ... Всі ці матеріали, добуті МДБ під час операції, де був і «Перебийніс». Він тоді, втікав від більшовиків, кинув

²² ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 59 (1953). – Спр. 5. – Т. 5. – Арк. 93.

²³ ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 58 (1953). – Спр. 12. – Арк. 180–182; Оп. 59 (1953). – Спр. 6. – Т. 1. – Арк. 340.

²⁴ ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 58 (1953). – Спр. 12. – Арк. 177–179.

²⁵ ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 59 (1953). – Спр. 6. – Т. 1. – Арк. 342.

²⁶ Там само. – Спр. 12. – Арк. 173.

свою сумку. Вважаю, що «Перебийніс» повинен за це відповідати головою. ... 8. Про друга «Недобитого» я дізнався тільки у другій половині цього року. В липні минулого року, я особисто помирих «Хмару» з «Недобитим». «Недобитий» дав слово честі, що він не буде переслідувати і що «Хмара» буде добре себе почувати на роботі. Я не знав тоді, що «Недобитий» мене підло обманув²⁷.

Цією провокацією спецоргани досягли значних результатів. Зокрема, стався повний провал організації в Обертинському р-ні й наполовину в Коршівському²⁸. В. Сидор («Шелест») на цю ситуацію відреагував різко негативно, назвавши Г. Легкого «ігуменом і автором нісенітничі для 16 літніх пастухів». Нащо «Борис» писав: «Це вже не претензії до окремого працівника на організаційній посаді, а цілком необдумана іронія над людиною. Я дуже здивований звідки виходить Ваше презирство. Я ще не провалив організації на території Коломийщини, а з атмосферою і обставинами, в яких мені довелося працювати до моменту зустрічі з Вами, ви ще і сьогодні не повністю ознайомлені²⁹». Водночас ця ситуація дуже негативно вплинула на підпільні кадри та цивільне населення.

Про те конфлікт і після втручання найвищого керівництва не вдалося вичерпати. Зокрема в листі 8 червня 1948 р. Юліан Матвій («Недобитий») писав до референта СБ Косівського надрайонного проводу ОУН Прокопія Хімчака (« Степа »): ««Хмара» починає Вас переслідувати ... і тут вже поступило кілометрове донесення про мід, сало, сифіліс, згвалтування, побої і т.д., ще з 1946 р. ... «Хмару» гонить від себе як собаку, тому що він може вам міцно удружити. ... «Хмара» очевидно на вас злий, що Ви референт СБ, а він ніщо тому, що про його «мудрість» уже всі знають³⁰.

На «плечі» СБ лягали надзвичайно відповідальні функції. З'ясувати та розібратися у всіх дискредитаційних комбінаціях спецорганів. Оскільки саме такі методи спецслужби особливо інтенсивно використовували в боротьбі з підпіллям. Наприклад, із показів затриманого чекісти довідалися, що керівництво Станиславівського окружного і Тлумачського надрайонного проводів ОУН до референта СБ крайового проводу ОУН В. Лівого («Митаря») висловлює недовіру. Крім цього, серед захоплених документів, при ліквідації референта СБ Проводу ОУН Миколи Арсенича («Михайла») (вбитий у січні 1947 р.) була вилучена копія його листа до провідника Карпатського краю ОУН Ярослава Мельника («Роберта»), в якому він висловлював недовіру до «Митаря», підозрював його у зв'язках з органами МДБ³¹. Підозра до «Митаря» в «Михайла» виникла ще в 1944 р., коли під час бою в Богородчанському р-ні сотні «Тамалії» (тоді прикривала відхід Станиславівського обласного проводу) «Михайло» втратив чотирьох охоронців, а «Митар» втік і залишив його без прикриття³². Спецоргани «підкорегували» листа і ним вирішили скомпрометувати В. Лівого. Попри те есбістам вдалося розібратися в агентурних комбінаціях спецорганів і виявити провокацію.

Водночас траплялися випадки, в яких есбісти з різних причин не встигали розібратися, а приймали рішення «згаряча». Так, у січні–лютому 1945 р. Буковинський

²⁷ ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 110 (1954). – Спр. 2. – Т. 5. – Арк. 190; Оп. 59 (1953). – Спр. 6. – Т. 1. – Арк. 342–343.

²⁸ ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 59. – Спр. 6. – Т. 1. – Арк. 343.

²⁹ Там само. – Арк. 344.

³⁰ ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 110 (1954). – Спр. 2. – Т. 5. – Арк. 175.

³¹ ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 93 (1954). – Спр. 1. – Арк. 36, 41.

³² Там само. – Арк. 42.

обласний провід ОУН очолював В. Тодорюк (“Тур”). Довідавшись про це, чекісти провели комбінацію з компрометації “Тура”. Використовуючи зв’язки серед оунівського підпілля, агент “Федір” був направлений в рейд по районах області й відповідно до даної йому легенди поширював серед підпільних організацій чутки про бездарне керівництво і зв’язок “Тура” з німцями³³. Агент “Федір” за завданням спецорганів направляє на адресу провідників повітових проводів листи, в яких характеризував “Тура” як агента Гестапо, в минулому мельниківця і нездатного керівника, посіявши недовіру в організації. В результаті цього “Тур” у травні 1945 р. від роботи в організації був відсторонений і розстріляний³⁴. До кінця не розібрався в ситуації референт СБ Карпатського крайового проводу ОУН “Митар” – прийняв поспішне рішення та розстріляв “Тура”. Такий випадок обурив вище керівництво організації. Організаційний референт Проводу ОУН Роман Кравчук (“Максим”) у листі (літо 1945 р.) до Я. Мельника писав: “Стосунку дій «Митаря», можна сказати одне, що він не мав права розстрілювати друга «Тура» і без суду. ... Пагано, що так сталося і така каналія, як «Митар» – став «зразком реконструйованого гестапівця із території Підляшшя», «така сволота у кримінальному мундирі» не достойна того, щоб його називати другом. Дружба це явище, яке може існувати між рівними з точки зору характеру, моралі і революційної стійкості. ... На майбутнє нехай це буде для Вас наукою, що людей не компетентних у цьому не можна залишати своїм заступником. ... Коли виникне подібна ситуація, раджу ніколи не діяти без санкції зверху. Ліпше справу розібрати, а винуватого віддати під суд – це значить стати на сторону порядку в організації. Ніколи у подібних випадках не користуйтеся почуттям і настроєм, тут можна діяти тільки здоровим розумом. Почуття часто може сприяти настрою, це характерна риса жінок. Ви говорите, що «моменти дружби взяли верх над всім цим» коли річ іде про Ваше відношення до «Митаря»³⁵. ... В майбутньому будьте обережні при підборі працівників, особливо коли справа іде про людей, яких хочете наділити спеціальною довірою. Прошу провести відповідні заходи по всій Вашій території, щоб подібні випадки не повторювалися. Потрібно поставити до відома кадри, особливо на керівних відповідальних посадах, як стоїть справа із покаранням в організації (хто може карати, кого і якою мірою карати). ... Візьміть людей у руки, поставте роботу так, щоб без Вашої обробки ніхто із підпорядкованих не мав права видавати постанови (рішення) у серйозних справах, в частині коли справа іде про життя керівних звен”³⁶. Так, після цього вчинку В. Лівого від найсуворіших санкцій врятував тільки близький друг і зверхник Я. Мельник (“Роберт”).

Для характеристики кадрів потрібно зупинитися на персональній обсаді референтури СБ Карпатського крайового проводу ОУН. Першим референтом СБ став **Володимир Лівий (“Йордан”)**. Документи репресивно-каральних органів так описують його: “Середнього зросту, блондин, волосся зачісує наверх, круглолиций, нормальної статури, здається носить золоту коронку на передньому зубі”³⁷.

³³ ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 75 (1953). – Спр. 5. – Арк. 125.

³⁴ Там само. – Арк. 125–126.

³⁵ ГДА СБУ. – Ф. 65. – Спр. 9079. – Т. 52. – Арк. 218.

³⁶ ГДА СБУ. – Ф. 65. – Спр. 9079. – Т. 52. – Арк. 218–219.

³⁷ ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 59 (1953). – Спр. 6. – Т. 4. – Арк. 164; Оп. 93 (1954). – Спр. 1. – Арк. 115; *Содоль П.* Українська Повстанча Армія. 1943–1949: Довідник перший / П. Содоль. – Нью-Йорк: Пролог, 1994. – С. 96–98.

А вже згадуваний С. Костирко доповнював опис зовнішності В. Лівого: "...носить гімнастерку військового зразка і пілотку, озброєний автоматом «ППС» і пістолетом «Вальтер». Має дружину і дитину, які спочатку перебували із ним, а потім стали легально проживати десь на Коломийщині чи Буковині. ... «Йордан» спокійного характеру, в організації себе нічим не скомпрометував, велику частину часу переходується в Коломийщині на Станіславщині чи в Буковині"³⁸. У зізнаннях В. Чижевський свідчив: "Митар – Лівий Роман, шеф СБ Карпатського Краю. Походить десь з Дрогобиччини. Пізнав я його десь 1941 р. Тоді він пішов був в одній бойовій групі до Краю перед самим початком війни. Пізніше перебував в Коломийщині. З 1942 р. шеф СБ Станіславівської області. 1945 р. став шефом СБ Карпатського Краю. В своїй роботі безоглядний навіть мстивий. ... Митар блондин, середнього росту. Стрункий. Жонатий з Цимбалістою Дарією з Войнилова"³⁹.

Репресивно-каральні органи писали, що "Митар" протягом 1945–1948 рр. переходувався в лісових масивах, які прилягали до г. Цапуть на стику тодішніх Яблонівського і Яремчанського р-нів Івано-Франківської обл., і Ключівському лісному масиві, який розміщувався між с. Слобода, Рунгури, Ключів Коломийського р-ну і с. Нижній Березів Косівського р-ну. А пізніше, в березні 1947 р., – у криївках тодішніх Жаб'ївського, Яремчанського і Яблонівського р-нів Станіславської обл. (тепер – Івано-Франківська)⁴⁰.

На цій посаді В. Лівий працював аж до загибелі 5 грудня 1948 р. у с. Топільське Рожнятівського р-ну. Разом із ним загинула також дружина Дарія Цимбаліста ("Оля"), яка працювала машиністкою референтури СБ крайового проводу. Підпільники писали, що операція по розшуку "Йордана" тривала з 3 по 10 грудня, в ній брало участь близько 1000-1200 бійців, керував облавою високопоставлений працівник обласного чи республіканського УМДБ⁴¹.

Після смерті Володимира Лівого функції перебрав його заступник Богдан Яцків ("Денис", "Софрон")⁴². Він загинув 6 березня 1949 р. у с. Сваричів Рожнятівського р-ну. У господарських будівлях місцевих мешканців Рибчака і Сагайдака були знайдені криївки, в яких перебували підпільники. У результаті бою загинули: заступник референта СБ Карпатського крайового проводу ОУН Б. Яцків та ще шість підпільників⁴³.

Новим референтом СБ у червні 1949 р. став **Микола Твердохліб ("Грім", "Музика", "311", "401")**. У цей час, у 1948 р. – на початку 1950 р., він зі своєю охороною базувався у с. Боднарів Калуського р-ну, с. Майдан Тисменицького р-ну, с. Гута Богородчанського р-ну і прилеглих лісових масивах. Взимку 1950–1951 рр. "Грім" перебував у потоці Прилуки біля хутора Зелениця Надвірнянського р-ну у криївці референта СБ Надвірнянського надрайонного проводу ОУН Луки Гринішака

³⁸ ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 93 (1954). – Спр. 1. – Арк. 220.

³⁹ Чижевський В. Зізнання / Архів Центру досліджень визвольного руху. – С. 20.

⁴⁰ Адміністративна назва вживається відповідно до офіційного радянського територіального поділу. ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 93 (1954). – Спр. 1. – Арк. 35, 400.

⁴¹ ГДА СБУ. – Ф. 13. – Спр. 376. – Т. 47. – Арк. 85–86.

⁴² Марчук І. Ліквідація радянськими карально-репресивними органами Карпатського крайового проводу ОУН (1945–1954) / І. Марчук // Український націоналізм: історія та ідеї: наук. зб. / [ред. О. Баган]. – Дрогобич: Посвіт, 2009. – Вип. 1. – С. 54, 60.

⁴³ Архів Григорія Дем'яна. – Арк. 1–2.

(“Довбуша”)⁴⁴. Посаду референта СБ М. Твердохліб обіймав аж до загибелі у травні 1954 р.

Окремо потрібно зупинитися на працівниках референтури СБ, які діяли в її складі протягом 1945–1954 рр. Після структурної реорганізації у травні 1945 р. референт СБ Карпатського крайового проводу ОУН Володимир Лівий (“Митар”) взяв своїм заступником Григорія Чабана (“Тирсу”) (колишнього референта СБ Станиславівського окружного проводу ОУН), який після цього змінив псевдо на “Спартак”⁴⁵. Другим заступником “Йордана” призначили Василя Шеванюка (“Залізний”, “Сатурна”). Опис його зовнішності зберігся в радянських документах: “28–29 років, високого зросту, середньої статури, волосся і очі чорні, лице із веснянками, одитий у військову англійську форму, на озброєнні має німецький автомат, пістолет «ТТ» і ще один пістолет невеликого калібру. До війни працював в НКВС у східних областях України, сам східняк, під час війни служив у німецькій фелькомендатурі разом із якою евакуювався на захід. «Залізний» дуже задумливий, неговіркий, курить, в організації нічим себе не скомпрометував, спочатку йому не довіряли як колишньому працівнику НКВС, але потім переконалися в його вірності”⁴⁶. Тоді ж на посаду технічного референта СБ цього ж проводу призначили технічного референта СБ крайового проводу Степана Костирка (“Грома”, “Артема”), який пропрацював на цій посаді до арешту в червні 1947 р.⁴⁷ Після утворення Карпатського краю другим слідчим референтури СБ призначили Дмитра Ребрика (“Лимана”) (до цього працював слідчим Станиславівського надрайонного проводу ОУН), на цій посаді перебував до арешту 20 жовтня 1946 р.⁴⁸ Архівні матеріали зберігають також відомості і про технічного референта СБ Карпатського крайового проводу ОУН “Миколу” (загинув 03.1947 р.) та помічника референта СБ Івана Хомина (“Скалу”) (загинув 03.1947 р.)⁴⁹. Окрім цього, референтура СБ мала охоронні боївки. Першим комендантом боївки був “Левко”⁵⁰, його наступним – Дмитро Мельник (“Тарас”)⁵¹.

На початковому етапі функціонування референтур СБ проблем із наповненістю референтур крайового, окружних проводів практично не було. У подальшому референтури СБ крайового й окружних проводів не відчували так гостро кадрової проблеми, як інші – надрайонних та нижчих рівнів. На березень 1945 р. у референтурах СБ крайового й окружних проводів Карпатського краю ОУН усі посади були заповнені⁵². За нашими підрахунками в Карпатському краю ОУН упродовж 1945–1954 рр. на посадах референта СБ (районного, надрайонного, окружного, крайового проводів) працювало 462 особи. Серед них: у референтурі СБ крайового проводу – 2, окружних референтура СБ – 25, надрайонних – 93, районних – 343. Проаналізуємо кадровий стан референтів СБ крайового й окружних проводів.

⁴⁴ ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 110 (1954). – Спр. 2. – Т. 7. – Арк. 8, 221 – 225; Т. 8. – Арк. 243–244.

⁴⁵ ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 93 (1954). – Спр. 1. – Арк. 74, 170, 186, 193.

⁴⁶ ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 93 (1954). – Спр. 1. – Арк. 170, 221.

⁴⁷ Там само. – Арк. 169, 183, 187, 189, 193.

⁴⁸ Там само. – Арк. 111.

⁴⁹ Там само. – Арк. 74, 112.

⁵⁰ Там само. – Арк. 74.

⁵¹ Там само; ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 110 (1954). – Спр. 2. – Т. 7. – Арк. 274.

⁵² ЦДАВО України. – Ф. 3836. – Оп. 1. – Спр. 67. – Арк. 243.

Характеристика керівного складу за віком, освітнім рівнем і місцем народження. Серед 27 встановлених референтів СБ крайового й окружних проводів за віком поділялися: 1910 р. н. – 1 особа; 1911 р. н. – 1; 1913 р. н. – 2; 1914 р. н. – 2; 1916 р. н. – 2; 1919 р. н. – 4; 1920 р. н. – 1; 1921 р. н. – 3; 1922 р. н. – 1; 1923 р. н. – 2; 1924 р. н. – 3; 1926 р. н. – 1; не встановлено – 4. Із них 17 осіб (74 %) були віком до 35 років, тобто молоді, енергійні та сповненні сил на боротьбу за Українську незалежну державу люди. 6 осіб (26 %) були віком 35-40 років – цілком сформовані особистості, з усталеними поглядами на життя, які пройшли тривалий підпільний шлях, неодноразово зазнавали репресій польської влади.

Щодо освітнього рівня працівників референтури СБ, то за неповними даними, серед 27 осіб вищу освіту щонайменше мало 2 (11 %), незакінчену вищу – 1 (5 %), середню – 11 (58 %), неповну середню – 4 (21 %), початкову – 1 (5 %), невідомо – 8⁵³. Бачимо достатньо високий, як для підпілля, освітній рівень референтів СБ крайового й окружних проводів ОУН, особливо порівняно із загальним освітнім рівнем населення західноукраїнських земель. Саме це яскраво засвідчує популярність націоналістичних ідей серед освічених прошарків українців того часу. Майбутні есбісти здобували знання в навчальних закладах Бродів, Городенки, Дрогобича, Любліна, Львова, Розвадова, Станиславова, Стрия, Сталіно (тепер – Донецьк). За фахом були: вчителі, економісти, інженери, медики, юристи. На нижчих щаблях референтури СБ освітній рівень керівництва був дещо нижчим, бо попередні керівники здобували її ще до 1939 р., а під час Другої світової війни навчальні заклади практично не функціонували, та й підпільникам було неможливо їх відвідувати.

Чи не найбільше працівники референтури СБ, порівняно з іншими, займалися самоосвітою, при чому самостійно творили вишкільну літературу. Необхідно відзначити надзвичайно важливі та практично використовувані праці, створені в референтурі СБ. Ці роботи мали не лише історичне значення, але й важливе тактичне. Так, Василь Шеванюк (“Залізний”), працюючи вишкільним референтом СБ Карпатського крайового проводу ОУН, написав низку друкованих праць для підпільників і референтів СБ. Серед них: “Агентура НКГБ в дії”, “Що повинен знати працівник СБ”, “В боротьбі з агентурою органів МГБ”, “На допомогу слідчим”, “Випадок з практики”, інші брошури про структурну побудову органів МВД–МДБ, якими послуговувались у своїй роботі референтури СБ. Звичайно, в референтурі СБ було значно менше осіб, які творили ідеологічні та практичні праці, та й це не входило в їхні обов’язки. Найбільшою ж активністю відзначалися референти пропаганди, що продукували величезний обсяг друкованої продукції.

Щодо походження, то більшість референтів СБ підпілля Карпатського крайового й окружних проводів були уродженцями Станиславівської обл. (тепер – Івано-Франківська). Зокрема із 27 працівників: 13 (59 %) були вихідцями зі Станиславівської області, 6 (27 %) – Дрогобицької, 1 (4,5 %) – Львівської, 1 (4,5 %) – Вінницької, 1 (4,5 %) – Полтавської, 5 – не встановлено. Тобто із 27 керівників 19 осіб були місцевими, а 3 – вихідцями із сусідніх областей. Зокрема Василь Шеванюк (“Залізний”, “Сатурн”) народився в с. Пилява Тиврівського р-ну Вінницької обл., Юліан Матвіїв (“Любомир”, “Недобитий”) – с. Білявці Бродівського р-ну Львівської обл., Іван Яценко (“Євген”, “Юнак”) – с. Яри Опішнянського р-ну Полтавської обл.

⁵³ Тут і далі розрахунок відсотків виводився лише із врахуванням відомих біографічних даних.

Важливою складовою характеристики есбістів був стаж їхньої роботи у СБ. Так, із 27 працівників на роботу у СБ прийшли: 1941 р. – 1 (4,3 %) особа; 1942 р. – 3 (13 %); 1943 р. – 3 (13 %); 1944 р. – 5 (22 %); 1945 р. – 9 (39 %); 1946 р. – 1 (4,3 %); 1949 – 1 (4,3 %); невідомо – 4. Отже, можемо стверджувати, що більшість працівників мала значний досвід роботи у спецслужбах.

Необхідно зазначити, що особливістю працівників референтури СБ було те, що частина (11 осіб) членами ОУН стали до 1939 р., 5 – в період німецької окупації (1941–1944), час вступу 11 осіб з'ясувати не вдалося. Есбісти постійно підвищували свою кваліфікацію, про що йшлося в підпільних документах. Зокрема відзначали тих працівників, які закінчили курси спеціального призначення з підготовки та підвищення кваліфікації. За активну націоналістичну діяльність більшість референтів СБ заарештовувала, засуджувала польська влада. Деяких навіть кілька разів. Тобто всі керівники здобули серйозний організаційний, ідеологічний та бойовий досвід протягом перебування в підпіллі. Пройшовши через репресії польської адміністрації, вони були готовими до боротьби з радянською адміністрацією. Тривале перебування цих керівників на різних щаблях підпільної адміністрації ОУН було зумовлено високими професійними й особистими якостями. Навіть у найважчі часи на керівні вакантні посади не призначали будь-кого, натомість використовували практику одночасного виконання кількох функцій однією особою.

Ротації кадрового складу проводу. Як і у всіх, у референтурі СБ відбувалися переведення з однієї посади на іншу в межах проводу, хоча швидше це було як виняток. Протягом 1945–1954 рр. зафіксовано п'ять таких кадрових ротацій. Так, найбільше посадових переміщень довелося витримати Миколі Твердохлібові (“Трім”). Із посади організаційного референта крайового проводу ОУН (1947 – 09.1949) його переводять на пост референта СБ (09.1949 – 1954) і вже на прикінцевому етапі боротьби знову призначають виконувати обов'язки провідника (1953 – 05.1954)⁵⁴. Микола Косташук (“Галаган”, “Мартин”) спочатку був пропагандистом військової референтури Буковинського обласного проводу ОУН (05. – літо 1944), відтак референтом СБ Вишницького (“гірського”) повітового проводу ОУН (друга пол. 1944), після чого – референтом СБ Буковинського окружного проводу ОУН (? – 05.1945). Юліан Матвій (“Недобитий”), який працював референтом СБ Чернівецького окружного проводу ОУН (05. – осінь 1948), був призначений в. о. референта пропаганди Чернівецького окружного проводу ОУН (весна–осінь 1949), організаційним референтом (05.1948 – 07.1950), відтак провідником цього проводу ОУН (07.1950 – 05.1952). Василь Цап'як (“Потап”), будучи референтом СБ Дрогобицького окружного проводу ОУН (осінь 1949 – 04.1952), був призначений в. о. окружного провідника ОУН (кін. 1951 – 04.1952). Референт СБ Коломийського окружного проводу ОУН (1944 – 09.1947; 06.1948 – 09.1951) Роман Тучак (“Клим”) був призначений організаційним референтом Коломийського окружного проводу ОУН (09.1947 – 05.1948). Такі переміщення зумовлювала важливість тієї чи тієї ділянки роботи та необхідність її підсилення.

Працівників референтури СБ практично не переводили на інші ділянки роботи, бо вони знали методи роботи СБ. Переведення дозволялося у виняткових випадках

⁵⁴ ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 98 (1954). – Спр. 13. – Т. 1. – Арк. 37; Оп. 110 (1954). – Спр. 2. – Т. 5. – Арк. 24, 270.

(наприклад, надрайонний референт СБ на надрайонного провідника ОУН)⁵⁵. Водночас практикувалося переміщення в інші підрозділи. Протягом періоду функціонування референтури СБ Карпатського крайового й окружних проводів ОУН зафіксовано два випадки переведення референтів до інших структурних ланок. Зокрема референт СБ Дрогобицького окружного проводу ОУН (09.1945 – 10.08.1947) Євген Пришляк (“Чорнота”) був переведений на анлогічну посаду в Городоцький окружний провід Львівського краю ОУН (1947–1949); референт СБ Дрогобицького окружного проводу ОУН (весна 1948 – осінь 1949) Василь Шеванюк (“Залізний”) у листопаді 1949 р. був призначений на Волинь референтом СБ крайового проводу “Москва”, проте за ним не прийшов зв’язковий, тому залишився на зимівлю у Стрию, де і загинув.

Масової практики суміщення посад у референтурах СБ крайового й окружних проводів не було. Натомість таке практикувалося, хоча і рідко, на нижчих щаблях. У період 1945–1954 рр. у референтурах СБ крайового й окружних проводів зафіксовано чотири випадки суміщення посад. Вони відбулися наприкінці 1940 – на початку 1950-х років, у час, коли проблема кадрів стала особливою гострою. Це зумовлювали фізичні втрати керівного складу проводу і брак фахівців, здатних належно заповнити потрібну ділянку роботи. Тому після 1948 р. спостерігаємо явище виконання членами проводу декількох функцій. Наприклад, Василь Цап’як (“Потап”) виконував обов’язки референта СБ Дрогобицького окружного проводу ОУН (осінь 1949 – 04.1952), паралельно організаційного референта (не пізніше 1950 – 04.1952) та в. о. провідника (кін. 1951 – 04.1952) цього ж проводу. Юрій Янишин (“Шах”) працював референтом СБ Станіславівського окружного проводу ОУН (05.1947 – 09.1949) і паралельно заступником референта СБ Карпатського крайового проводу ОУН (03.–09.1949). Показовим прикладом було одночасне (хоча формальне) виконання обов’язків керівника кількох референтур у крайовому проводі Миколи Твердохліба (“Трома”). Зокрема 13 грудня 1944 р. його призначили військовим референтом новоствореного проводу, і ці обов’язки він виконував аж до смерті 17 травня 1954 р.⁵⁶ Паралельно з цим поєднував посади або виконував функції провідника (весна–літо 1947; 1953 – 05.1954), організаційного (1947 – 09.1949) та референта СБ (09.1949 – 1954). Іван Яценко (“Юнак”) працював референтом СБ Чернівецького надрайонного проводу ОУН (1946 – 06.1950) та паралельно виконував обов’язки референта СБ Буковинського окружного проводу ОУН (12.1949 – 06.1950).

Необхідно зазначити, що щороку підпільники зазнавали значних фізичних втрат, тому питання кадрового складу ставало все гострішим. Найбільше проблема нестачі референтів СБ відчувалася на районному рівні. Брак кадрів СБ частково вирішувався за рахунок розформування відділів УПА. Із 27 референтів СБ крайового й окружних проводів 4 (15 %) прийшли з УПА. Крім цього, Василь Цап’як (“Потап”) перейшов із Закерзоння та влився у підпільну структуру ОУН. Завдяки цьому були частково заповнені вакантні посади референтури СБ. У середньому референтура СБ Дрогобицької, Калуської, Коломийської, Станіславівської округ (надрайони, райони) на понад 30 % складалася з колишнього командного складу УПА. Навіть референт СБ М. Твердохліб був командувачем ВО 4 “Говерля”.

⁵⁵ ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 59 (1953). – Спр. 6. – Т. 4. – Арк. 158.

⁵⁶ ГДА СБУ. – Ф. 2-Н. – Оп. 56 (1953). – Спр. 6. – Т. 1. – Арк. 90; Оп. 59 (1953). – Спр. 6. – Т. 4. – Арк. 164.

Відзначимо, що поповнення референтури СБ крайового й окружних проводів у цей час відбувалося також завдяки переходу оунівців із надрайонних проводів в окружні. Протягом 1945–1954 рр. відбулося таких дев'ять переходів. Юліан Матвійв (“Недобитий”) у вересні 1947 р. став референтом СБ Коломийського окружного проводу ОУН (до цього виконував обов’язки провідника Косівського надрайонного проводу ОУН (05.–09.1947)). Інший приклад – Василь Парашук (“Завірюха”, “Макар”) працював референтом СБ Заставнянського (“Запрутського”) надрайонного проводу ОУН (03.1947 – осінь 1948), а відтак став референтом СБ Буковинського окружного проводу ОУН (осінь 1948 – 12.1949). Євген Пришляк (“Чорнота”) після референтури СБ Самбірського надрайону (весна–осінь 1945) перейшов керівником СБ Дрогобицької округи ОУН (09.1945 – 10.08.1947). Прокофій Духович (“Дар”) із посади референта СБ Станіславівського надрайонного проводу ОУН перейшов на аналогічну роботу в референтуру СБ Калуського окружного проводу ОУН (не пізніше 08.1948 – 11.1950). Окремі підпільники приходили у СБ з інших референтур. Так, Зиновій Ліщинський (“Сайгор”) із посади провідника Дрогобицького надрайонного проводу ОУН у вересні 1947 р. перейшов на референта СБ Дрогобицького окружного проводу ОУН (09.1947 – 02.1948). Микола Ільницький (“Кузнец”, “Орест”) у референтуру СБ прийшов із провідника Жаб’ївського районного проводу ОУН.

Потрібно сказати, що тих референтів СБ, які не справлялися з завданнями чи за станом здоров’я із посад усували. Наприклад, Микола Петерко (“Мостовий”), який працював референтом СБ Дрогобицького окружного проводу ОУН (08.–09.1945) у зв’язку із загостренням хвороби змушений був перейти на посаду заступника референта СБ Дрогобицького окружного проводу ОУН “Чорноти” (літо 1945 – 06.1947)⁵⁷.

Військові звання та нагороди керівного складу. Практично всім референтам СБ присвоїли військові ступені: Миколі Твердохлібові (“Трому”) – сотника (ч. 2/45 від 27.04.1945), майора УПА (ч. 1 від 15.02.1946); Мирославу Сулятицькому (“Кривоносу”, “Спартаку”) – хорунжого (11.01.1948); Юліану Матвійву (“Недобитому”) – поручника УПА (22.01.1946); Василю Парашуку (“Завірюсі”, “Макару”) – хорунжого (16.08.1948); Іванові Яценку (“Юнаку”) – хорунжого; Василю Шеванюку (“Залізному”, “Сатурну”) – сотника (16.08.1948); Василю Цап’яку (“Потапу”) – поручника (16.08.1948); Богданові Яцківу (“Сафрону”, “Денису”) – сотника; Прокофію Духовичу (“Дару”, “Петру”) – поручника; Василю Кобилинцю (“Сторожу”, “Соколу”) – хорунжого (16.08.1948); Роману Тучаку (“Климу”, “Кірову”) – поручника; Миколі Ільницькому (“Кузнецю”, “Оресту”) – старшого булавного; Іванові Синенку (“Яру”, “Оху”) – сотника; Юрію Янишину (“Шаху”, “Ромбу”) – поручника; Степанові Гаврилюку (“Чубару”, “Думці”) – старшого булавного, хорунжого (16.08.1948).

Низка керівників референтури СБ Карпатського краю ОУН за належну працю відзначена найвищими нагородами підпілля. Наприклад, Мирослав Сулятицький (“Кривоніс”) – Бронзовим Хрестом бойової заслуги (01.11.1947) та Срібним Хрестом заслуги (12.06.1948); Юліан Матвійв (“Недобитий”) – Бронзовим Хрестом

⁵⁷ Архів управління Служби безпеки України у Львівській області (далі – Архів УСБУ ЛО). – Спр. П-1716(Д). – Арк. 20; Спр. 47385. – Арк. 40 зв.; *Пришляк Я.* Два брати ідеалісти. Біографії, спогади, нариси, епізоди із життя й праці / Я. Пришляк. – Нью-Йорк; Монреаль: Видання Американської української фундації “Воля”, 1990. – С. 174; ГДА СБУ. – Ф. 2. – Оп. 32 (1960). – Спр. 7. – Арк. 146 зв.; Оп. 58. – Сп. 11. – Арк. 30–31; Ф. 5. – Спр. 67417. – Т. 4. – Арк. 204.

бойової заслуги (15.04.1945); Прокофій Духович (“Дар”) – Бронзовим Хрестом заслуги (ч. 2/48 від 02.09.1948).

Протягом осені 1951 – весни 1952 рр. були заарештовані або фізично знищені керівники, референти майже всіх проводів: крайового, окружних, надрайонних, районних. Після цього ні референтури СБ, ні самі проводи уже не відновлювалися ані за завданням “згори”, ані силами місцевих підпільників, які ще залишалися. На терені Карпатського краю продовжував діяти референт СБ цього проводу Микола Твердохліб (“Грім”). У 1951–1954 рр. із складу Карпатського краю ОУН були ліквідовані та заарештовані: референт СБ Дрогобицького окружного проводу ОУН Василь Цап’як (“Потап”) (заг. 16.04.1952, с. Слохині Старосамбірського р-ну Львівської обл.), референт СБ Калузького окружного проводу ОУН Василь Кобилиця (“Сторож”) (заг. 13.01.1952, прис. Новичка м. Долина), референт СБ Станиславівського окружного проводу ОУН Степан Гаврилюк (“Чубар”, “Думка”) (заг. 19.08.1951, на межі с. Завій–Грабівка). Із смертю самого “Грома” у травні 1954 р. було ліквідоване підпілля на території Карпатського краю. До характеристики есбістів крайового й окружного проводу потрібно зазначити, що із 27 працівників 4 потрапили в полон. Серед них: Юліан Матвій (“Недобитий”) (захоплений 28.05.1952 р. у с. Люча Косівського р-ну Івано-Франківської обл., агентурно-бойовою групою, засуджений 20.01.1953 р. до ВМП), Роман Тучак (“Клим”) (заарештований, пішов на співпрацю, агентурне псевдо “Тарас Степанович”), Микола Ільницький (“Кузнец”) (захоплений 05.05.1952, с. Кривопілля), Юрій Бандусяк (“Лис”) (захоплений і засуджений на 10 років ВТТ), Євген Пришляк (“Чорнота”) (захоплений 25.01.1952 р. у загазованій кривці у с. Лани Пустомитівського р-ну). Як бачимо, практично жоден із високих керівників не здався добровільно живим, перебуваючи при свідомості.

Діяльність референтури СБ і надалі дослідники оцінюють не однозначно. Одні вважають її плямою на всій історії національно-визвольної боротьби, інші – навпаки, однозначно позитивно оцінюючи її заходи, закривають очі на помилки та прорахунки, які траплялися в роботі цієї референтури. Однак, на нашу думку, усвідомлюючи всі негативні сторони в діяльності СБ ОУН, варто зазначити, що ця референтура в українському визвольному русі відіграла колосальну роль. Протягом десятиліть жорстокої боротьби з найсильнішими у світі репресивно-каральними органами (польськими, німецькими, радянськими) СБ показала себе на рівні зі світовими спеціальними службами. По суті, саме завдяки умілій боротьбі СБ ОУН проти ворожої агентури, провокацій, а також відкритої бойової та пропагандистської діяльності збройна визвольна боротьба українського народу тривала аж до середини 50-х років ХХ ст.

Попри те, що не вдалося віднайти повних біографічних даних близько 10 % осіб керівного складу референтів СБ крайового й окружних проводів Карпатського краю ОУН, маємо всі підстави вважати, що керівні кадри здебільшого складалася з місцевої молоді, яка відзначалася значним організаційним досвідом, належним рівнем освіти, який постійно підвищувала. Не менше половини були одруженими, мали дітей. Основне джерело поповнення кадрів крайового проводу ОУН – переведення підпільників із надрайонних, окружних проводів та розформованих відділів УПА. Перспективний напрям дослідження – вивчення і характеристика кадрового складу референтур СБ Львівського та Подільського країв ОУН та їхніх окружних проводів.

ДОДАТОК

Персональна обсада референтури СБ Карпатського краю ОУН

У додаток внесені референти СБ районних, надрайонних, окружних проводів ОУН Дрогобиччини, Станіславівщини, Чернівеччини, Закарпаття та крайового проводу Карпатського краю. На жаль, на сьогодні не вдалося встановити достовірно перебування окремих осіб на посадах (у таких випадках перед прізвищем чи псевдом ставимо знак питання) та період їхньої роботи на цих посадах (два знаки питання). Також відзначаємо період перебування осіб, які лише раз згадані на відповідній посаді позначенням “зг.”. Щодо окремих референтів СБ ми виявили документальну інформацію, яка свідчить про перебування в один час на тій самій посаді (особливо на районному рівні) декількох осіб (у таких випадках перед прізвищем чи псевдо ставимо знак питання).

КРАЙОВИЙ ПРОВІД ОУН КАРПАТСЬКОГО КРАЮ (1945–1954) Лівий Володимир – “Митар”, “Йордан” (03.1945 – 12.1948), Твердохліб Микола – “Трім” (06.1949 – 05.1954).

БУКОВИНСЬКИЙ ОКРУЖНИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Косташук Степан – “Галаган”, “Мартин” (1944–1945), Сулятицький Мирослав – “Петро” (09.1945 – 01.1948), Матвій Юліан – “Недобитий” (05 – осінь 1948), Паращук Василь – “Макар” (02.–05.1948; осінь 1948 – 12.1949), Яценко Іван – “Юнак” (01.–06.1950).

ГІРСЬКИЙ (ВИЖНИЦЯ) НАДРАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Любомирський Олексій – “Берія” (1944 – 03.1945), Косташук Микола – “Галаган” (04.–05.1945), Іванюк Михайло – “Залізник” (07.1946 – 06.1949), Гулей Іван – “Меч” (07.–09.1949), Гоянюк Михайло – “Залізник” (10.1949 – 05.1950).

ЗАСТАВНЯНСЬКИЙ НАДРАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1949) Майданський Костянтин – “Юрась” (? – 03.1946), Паращук Василь – “Макар” (03.1947 – осінь 1948), Юрцуняк Михайло – “Юрко” (? – 12.1947), Гайдей Теодор – “Білий” (1948), Дмитрюк Микола – “Білий” (05.1949).

ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАДРАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1950) Скаріотський Іван – “Сагайдачний” (12.1944 – 03.1945), Северин Іван – “Скригун” (поч. 1945 – 11.1945), Яценко Іван (1946 – 06.1950).

ДРОГОБИЦЬКИЙ ОКРУЖНИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Шишка”, “Гірний” (весна. – 07.1945), Петерко Микола – “Мостовий” (08.–09.1945), Пришляк Євген – “Чорнота”, “Ярема” (09.1945 – 08.1947), Ліщинський Зиновій – “Сайгор”, “Стальний” (09.1947 – 02.1948), Шеванюк Василь – “Залізний” (весна 1948 – осінь 1949), Цап’як Василь – “Потап” (осінь 1949 – 04.1952).

ДРОГОБИЦЬКИЙ НАДРАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Мицик Осип – “Донський” (07.1945 – 04.1946), Соколик Андрій – “Скит”, “Шагай” (04.1946 – 08.1947), Ходак Степан – “Спартак”, “Юрко” (08.1947 – літо 1950), “Холодний” (літо 1950 – 10.1951).

САМБІРСЬКИЙ НАДРАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Пришляк Євген – “Маркіян” (весна – 09.1945), Соколик Григорій – “Зимний”, “Артем” (09.1945 – 1950), Батіг Юрій – “Май” (літо 1950 – 08.1951), Долгун Богдан – “Шугай” (? – 03.1952).

СТРИЙСЬКИЙ НАДРАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Соколик Андрій – “Шагай”, “Скит” (? – 07.1945), Хомчак Михайло – “Влодко” (08.1945 – 04.1946), Ліщинський Зиновій – “Сайгор”, “Стальний” (не пізніше 06.1946 – 07.1947), Зборик Богдан – “Черник”, “Роман” (1947), Івасиків Ярослав – “Модест”, “Гарматій” (літо 1947 – 04.1948), Мищик Осип – “Донський”, “Крезуб” (08.1948 – весна 1949), Болюк Йосиф – “Клен”, “Лісовик” (весна – 04.1949), Вільшинський Михайло – “Карпатський”, “Шах” (весна 1949 – 06.1950).

ТУРКІВСЬКИЙ НАДРАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1947–1952) Івасиків Ярослав – “Гарматій” (не пізніше 04.1948 – 02.1949), Свистун Микола – “Сокира” (02.–07.1949), Хома Іван – “Богдан”, “Орест” (08.–09.1949), Вільшинський Михайло – “Карпатський” (06.–09.1950), Ходак Степан – “Спартак”, “Юрко” (літо 1950 – 10.1951).

КАЛУСЬКИЙ ОКРУЖНИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Купчак Василь – “Бурлака” (? – 03.1945), Мазуркевич Богдан – “Улас” (03.–04.1945), Яцків Богдан – “Софрон” (весна 1945 – літо 1948), Духович Прокіп – “Дар”, “Петро” (не пізніше 08.1948 – 11.1950), Кобилинєць Василь – “Сторож”, “Сокіл” (1951 – 01.1952).

ДОЛИНСЬКИЙ НАДРАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Долішній Іван – “Богдан”, “Бунтар” (1945 – 10.1946), в. о. референта СБ Горбай (Гарбай) Володимир – “Галайда” (04.1947), Макота (Макета) Михайло – “Буревій” (05.–08.1947), “Олень” (09.–11.1947), Горбай Володимир – “Галайда” (? – 11.1948), Пастух Прокіп – “Зиновій”, “Камінь” (не пізніше 09.1949 – 12.1950), Долішній Богдан – “Баян”, “Крук” (не пізніше 12.1951 – 01.1952).

ЖУРАВНЕНСЬКИЙ НАДРАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Зборик Богдан – “Черник” (літо 1945 – серед. 1946), “Ярема” (не пізніше 05 – не раніше 08.1947), Хемій Ярослав – “Трім”, “Ханенко” (не пізніше 06.1948 – 04.1949), Малик Омелян – “Буревій”, “Швидкий” (08.1949 – 07.1952).

КАЛУСЬКИЙ НАДРАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Німий Ярослав – “Щорс” (? – 05.1945), Зборик Ярослав – “Арсен”, “Вир” (не пізніше 07.1946 – не раніше 04.1947), “Олень” (не пізніше 05. – не раніше 07.1947), “Козак”, “Грицько” (не пізніше 10.1947 – 08.1948), “Ярема” (? – 12.1948), “Зорян” (кін. 1948 – 02.1949), Мельник Роман – “Аркас”, “Співак” (літо 1949 – 06.1952).

КОЛОМІЙСЬКИЙ ОКРУЖНИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Тучак Роман – “Клим”, “Кіров” (1944 – 09.1947; 06.1948 – 09.1951), Матвіїв Юліан – “Недобитий” (09.1947 – 05.1948), Ільницький Орест – “Кузнець” (осінь 1951 – весна 1952).

ГОРОДЕНКІВСЬКИЙ НАДРАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Буджак Тарас – “Сталевий” (не пізніше 07.1946 – не раніше 06.1948), Хома Василь – “Ватсон” (05.1948 – 05.1949), Кузменюк (Кузьменюк) Петро – “Курдуб” (зг. осінь 1950 – 11.1951).

КОЛОМІЙСЬКИЙ НАДРАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Сергій” (? – 04.1945), Хома Василь – “Ватсон” (літо 1945 – ?), “Нечоса”, “Нечеса” (др. пол. 1945 – ?), Яшук Дмитро – “Скидан”, “Херсон” (? – 05.1948), Оманчук Михайло – “Олесь” (не пізніше 07.1946 – не раніше 02.1948), Рибчук Прокіп – “Ліс” (1950), Мельничук Василь – “Остап” (не пізніше 11.1950 – 04.1951), Кузьмин Стефан – “Марко”, “Левко” (не пізніше 04.1951 – не раніше літа 1952).

КОСІВСЬКИЙ НАДРАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Крук” (зг. осінь 1945), Ковальчук Роман – “Тиміш” (? – 12.1945), Матвіїв Юліан – “Недобитий” (12.1945 – 09.1947), Ковальчук Роман – “Тиміш” (09.1947 – 06.1949), Хімчак Василь – “Кучер”, “Степ” (весна 1950 – 05.1952).

СТАНИСЛАВІВСЬКИЙ ОКРУЖНИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Чабан Григорій – “Тирса”, “Спартак” (03.–05.1945), Синенко Іван – “Яр”, “Ох” (05.1945 – 04.1947), Янишин Юрій – “Шах”, “Ромб” (05.1947 – 09.1949), Гаврилюк Степан – “Жар” (1950 – 08.1951).

НАДВІРНЯНСЬКИЙ НАДРАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Мельник Василь – “Нанашко”, “Сурмач” (1945 – 01.1946), Томин Ярослав – “Віктор” (1946 – 05.1948), Гринішак Лука – “Довбуш” (не пізніше 06.1948 – 09.1951), ? Стефурак Микола – “Бистрий”, “Левко” (10.1949 – 03.1950).

СТАНИСЛАВІВСЬКИЙ НАДРАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Капустяк Іван – “Мирон” (? – 06.1945), Борисюк В. – “Ромет”, “Аркас” (1945 – 01.1946), Духович Прокофій – “Дар”, “Петро” (07.1946 – осінь 1948), Юрчишин Олексій – “Хмель”, “Бирич” (кін. 1948 – 02.1949), Гаврилюк Степан – “Клевець”, “Жар” (1949), Савчак Михайло – “Валемба”, “Чиж” (1950 – 03.1951), Сенчак Василь – “Ворон”, “Орленко” (08.1951).

ТЛУМАЦЬКИЙ НАДРАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Янишин Юрій – “Шах”, “Ромб” (1944 – осінь 1946), Кончаківський Петро – “Нищий”, “Байрак” (05.1945), Стефурак Микола – “Летун” (? – 1948), ? Кончаківський Петро – “Нищий”, “Байрак” (08.1948 – 07.1949), Томин Ярослав – “Віктор” (06.1948 – 04.1949), Скринтович Іван – “Зенко”, “Мирон” (1949 – 09.1950), ? Ковальчук Михайло – “Сірко”, “Сірий” (1949 – 01.1950), Ярецький Степан – “Крамаренко”, “Дорош” (10.1950 – 03.1951), Мельничук Василь – “Остап” (06.1951).

ЗАКАРПАТСЬКИЙ ОКРУЖНИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Бандусяк Юрій – “Лис” (1945), Літусь Антон – “Летун” (літо – 12.1946).

РАХІВСЬКИЙ НАДРАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Дийчук Іван – “Карпатський” (зг. осінь 1950).

БУКОВИНСЬКА ОКРУГА ОУН (1945–1952)

ВАШКІВСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Хома” (? – 12.1945), Яценко Іван – “Юнак” (1946 – 06.1950).

ВИЖНИЦЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Козак” (? – 04.1945), “Шмель” (? – 04.1945), “Грім” (весна 1945), “Помста” (04.–07.1945), Дідух Георгій – “Юрко” (1946 – 06.1947), Гоянюк Михайло – “Залізник” (1947), Корженівський Микола – “Коля” (1947 – 04.1949), Пилип’юк Іван – “Чайка”, “Козак” (05.–11.1949), Нічай Михайло – “Дорошенко” (1950 – 05.1951).

ЗАСТАВНІВСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Гайдей Теодор – “Когут” (1945 – 12.1948).

КІЦМАНСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Демон” (1945 – 03.1946), Скорейко Георгій – “Гриць” (04.1946 – 1948).

ПУТИЛЬСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Шпанюк Микола – “Дуб” (? – 04.1945), Денис Петро – “Задорожний” (? – 07.1945), Іванюк Михайло – “Залізник” (друг. пол. 1946), Гоянюк Михайло – “Залізник” (1948).

САДГІРСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Гордей Іван – “Філько”, “Борис” (1947 – 02.1948).

СТОРОЖИНЕЦЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Сіренко Панас – “Моторний” (11.1945 – 02.1949).

ДРОГОБИЦЬКА ОКРУГА ОУН (1945–1952)

БОРИНСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Вергун” (? – 08.1945), Ткач Василь Степанович – “Хмара” (12.1945 – 02.1947), Вільшинський Михайло – “Карпатський”, “Шах” (зг. 10.1947), “Скритий” (? – 02.1949), Масенець Іван – “Івась”, “Човен” (? – 04.1951).

БОРИСЛАВСЬКИЙ МІСЬКИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Човен” (? – ?).

ДОБРОМИЛЬСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Левко” (? – не пізніше 02.1946), “Хмель” (зг. 09.1946), Батіг Юрій – “Хмара”, “Май” (1946–1947), Гарабач Василь – “Орач” (1947–1948), “Пташок” (? – 04.1948), Мусієвський Дмитро – “Білий” (? – 01.1951), Гораль Петро – “Швидкий” (01. – 04.1951), Яцина Григорій – “Зенко” (? – 07.1952).

ДРОГОБИЦЬКИЙ МІСЬКИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Різняк Роман – “Макомацький” (1948).

ДРОГОБИЦЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Онисько Петро – “Говерля” (не пізніше 11.1945 – 05.1946), “Ворон” (? – 06.1947), Ходак Степан – “Юрко”, “Спартак” (06.1946 – 07.1947), Різняк Роман – “Макомацький” (? – 07.1948), Гук Михайло – “Орленко” (1948–1951).

ДУБЛЯНСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Луцький Богдан – “Перун” (1944 – 11.1945), Харів Михайло – “Шугай” (11.1945 – 1946), Стець (Стець) Ярослав – “Вир” (зг. кін. 1946), “Орленко” (зг. 04.1948), Лебещак Григорій – “Тигрис” (? – 09.1948), “Баян” (зг. 10.1948), Харів Прокіп – “Шрам” (не пізніше 09.1949 – 06.1950).

МЕДЕНИЦЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Харів Михайло – “Шугай” (зг. 03.1945), “Туркмен” (не пізніше 08.1945 – 02.1946), Підгородецький Онуфрій – “Швейк” (12.1947 – 07.1950).

НИЖНЬОУСТРИЦЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Урбан Осип – “Андрій”, “Зелений” (весна 1945 – 03.1948), “Юрій” (1948), Анисько Василь – “Швидкий” (1949 – 02.1950), Трешнівський Василь – “Богданко” (? – 04.1950), Ридіш Іван – “Гострий” (? – 01.1952).

ПІДБУЗЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Дуб Володимир – “Снігур” (? – 06.1945), Гошовський Володимир – “Жбурлай” (06.1945 – 04.1947), Дуб Іван – “Помста” (05.–08.1947), “Варнак” (08.1947 – 1950), Дидик Левко – “Ключ” (1950 – 08.1951).

САМБІРСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Хома Іван – “Богдан”, “Ігор” (02.1945 – 10.1947), “Діброва” (? – не пізніше 1948), “Холодний” (04.1948 – 08.1949), Демків Лев – “Чуйний”, “Береза” (зг. 1952).

СКОЛІВСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Тарохомен Федір – “Бистрий” (літо 1945 – весна 1946), Івасиків Ярослав – “Модест”, “Гарматій” (весна 1946 – літо 1947), Будз Теодор – “Юрчик” (1948), Андрусейко Василь – “Береза” (? – 10.1949), Савчин Богдан – “Дуб” (? – 1950), Кокось Василь – “Березюк” (? – 07.1950).

СЛАВСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Вільшинський Михайло – “Карпатський”, “Шах” (літо 1945 – поч. 1946), ?Гузій Василь – “Чорнота” (? – 1946), Кременський Андрій – “Смерічка” (зг. 04.1948 – 02.1949), Галь Йосиф – “Ігор” (? – 08.1949), Ільчишин Григорій – “Гануляк” (? – кін. 1950), “Івась” (зг. 1950), Миго Іван – “Лис” (? – 10.1950).

СТАРОСАМБІРСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Богун” (05.1945 – 10.1946), Костур Дмитро – “Тиміш” (? – 09.1947), “Чорнота” (? – 03.1948), Чайківський Гнат – “Хитрий”, “Аркадій” (04.–06.1948), “Олег” (зг. 1948), Гоняк Йосиф – “Левко” (? – 08.1951), Тритяк Василь – “Голуб” (? – 05.1952).

СТРИЙСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Ромко” (не пізніше 08.1945 – 02.1946), Наливайко Володимир – “Скаличан” (? – 04.1946), Іваницький Григорій – “Сорока” (? – 03.1947), “Орест” (зг. 1947), “Ворон” (? – 07.1947), Борис Йосиф – “Осип” (? – 07.1947), Креськів Андрій – “Беркут” (зг. 06.1948), Соколик Степан – “Марко”, “Ахиль” (не пізніше 04.1948 – 02.1949), Будз Теодор – “Юрчик” (? – 1949), Моздир Іван – “Непорадний” (? – 06.1951).

СТРІЛКІВСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945 – 1951) “Хмель” (зг. 05.1946), Ільчишин Григорій – “Гануляк” (зг. 02.1946, ?03.1948 – 05.1949), Проккоп Володимир – “Помста” (зг. 09.1946 – 11.1946), “Довбуш” (зг. 1948), Сичко Михайло – “Підкова”, “Пугач” (06.–11.1949), Міньдьо Іван – “Палій” (? – 03.1950), Ридаш Іван – “Гострий” (? – 01.1952).

ТУРКІВСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Ткач Василь – “Хмара” (зг. осінь 1945), “Сокіл” (осінь 1947 – весна 1948), Кошельник Василь – “Зір” (04.1948 – 08.1949), Ратич Микола – “Бучек” (? – 09.1950), Копанишин Федір – “Голуб” (? – 04.1952).

ХИРІВСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Шпиталь Роман – “Арсен” (літо 1945 – 01.1946), “Крук” (? – 05.1946), Мазур Степан – “Крат” (зг. 10.1946), “Тиміш” (зг. осінь 1947), Долгун Богдан – “Шугай” (зг. 04.1948), Цап Микола – “Жар” (зг. 03.1948), Пукач Микола – “Влодко”, “Бистрий” (не пізніше 05.1949 – 12.1949), Карабін Павло – “Помста”, “Крупа” (не пізніше 02.1951 – 07.1952).

КАЛУСЬКА ОКРУГА ОУН (1945–1952)

БОЛЕХІВСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Шахай” (? – 09.1949), “Сирота” (? – літо 1946), Магіїв Юрій – “Вовк” (? – 01.1947), Костів Володимир – “Бистрий” (01.–10.1947), “Буря” (? – 03.1949), “Скала” (? – 09.1949), “Рак” (? – 05.1950), Надівський (Надівський) Василь – “Бурун”, “Соловей” (1950 – 10.1951).

ВИГОДСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Пастух Юрій – “Нестор” (? – 03.1945), “Кобзан” (? – 05.1945), Чучвич Іван – “Лісовик” (? – 10.1946), Чех Євстахій – “Вірний”, “Шугай” (не пізніше 05.–06.1947), “Зорян” (не пізніше 09.1947 – не раніше 06.1948), “Скала” (зг. 09.1949), Біляк (Беляк) Дмитро – “Ворон”,

“Палій” (не пізніше 09.1949 – 08.1950), “Сагайдачний” (? – 01.1951), Шлимак Йосиф – “Гамалія” (? – 02.1951).

ВОЙНИЛІВСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Борис” (? – 01.1945), “Василько”, “Василенко” (? – 02.1946), Соболь Володимир – “Степан” (не пізніше 02.1947 – 01.1948), “Ярема” (зг. 06.1948), Куций Антон – “Козачок” (? – 12.1948), “Хмара” (? – 05.1949), Магаль (Могаль) Василь – “Підкова”, “Спартак” (зг. 04.1951).

ДОЛИНСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Ігнатів Ярослав – “Зорян” (? – 04.1945), Гуцул Василь – “Стріла” (? – 04.1946), “Назар” (? – 08.1946), Стефанюк (Стефанів) Йосиф – “Корч”, “Грубань” (не пізніше 04. – 06.1947), Горбай (Гарбай) Володимир – “Галайда” (не пізніше 07. – не раніше 10.1947), “Зенко” (? – 06.1948), в. о. “Мороз” (? – 07.1948), “Крук” (зг. 09.1949), Сенишин (Сеничин) Василь – “Камінь”, “Семен” (? – 06.1950), Іваськевич Лев – “Бурий” (1951), “Грім” (1951).

ЖИДАЧІВСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Стасів Микола – “Зелений” (? – 03.1946), “Улас” (не пізніше 02. – не раніше 03.1947), “Буревій” (не пізніше 10.1947 – не раніше 06.1948), Петрица Василь – “Орест” (? – 06.1950), Матвій Микола – “Шелест” (? – 12.1950), “Колос” (? – 04.1952).

ЖУРАВНЕНСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Верховий” (? – 12.1945), “Зелений” (? – 12.1946), “Дубовий” (не пізніше 05.–07.1947), Хемій Ярослав – “Грім”, “Ханенко” (не пізніше 08. – не раніше 10.1947), Бойчук Петро – “Береза” (зг. 06.1948), Павлик Микола – “Грізний” (1948 – 05.1951).

КАЛУСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Опришко” (зг. 1945), Яремків Микола – “Буковинець” (? – 04.1946), Дзеса Іван – “Залізник” (? – 03.1947), “Зелений” (04.–07.1947), “Ревай” (08.1947 – перший квартал 1948), Гринчак Олекса – “Верховинець” (зг. 06.1948), “Нечай” (? – 08.1949), Петровський Василь – “Орлик” (1949 – 12.1950), Король Микола – “Максим” (10.1950 – 11.1951).

ПЕРЕГІНСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Помста” (? – 02.1945), Кузів (Сеньків) Іван – “Бистрий” (?–?), “Козак”, “Трицько” (не пізніше 04. – не раніше 06.1947), Ганцюк (Гандзюк Ганцук, Галацук) Іван – “Вітер” (не пізніше 10.1947 – 11.1950), Петрів Дмитро – “Остап” (1949 – 03.1951), Магаль (Могаль) Василь – “Підкова”, “Спартак” (зг. 07.1951).

РОЖНЯТІВСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Наріжняк (Наріжняк) Костянтин – “Верховий” (не пізніше 11.1945 – не раніше 06.1946), Хемій Ярослав – “Ханенко” (не пізніше 06.1946 – не раніше 08.1947), ?Яців Михайло – “Тиміш” (? – 01.1947), “Осип”, “Остап” (09. – 11.1947), Косів Володимир – “Кудияр” (не пізніше 12.1947 – 02.1948), Федорович Іван – “Байда” (зг. 06.1948), “Орлик” (зг. 09.1948), Горбовий Микола – “Дорко”, “Муха” (? – 12.1949).

КОЛОМІЙСЬКА ОКРУГА ОУН (1945–1952)

ГВОЗДЕЦЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Острияниця” (? – 04.1945), “Рубач” (? – 12.1945), Гавдуник Михайло – “Лис” (09.1947 – 04.1948), Баланник – “Петро”, “Юрко” (не пізніше 06.1948 – не раніше 06.1949).

ГОРОДЕНКІВСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Левко” (? – 05.1945), “Рясний” (? – 12.1945), “Чапак” (зг. 01.1946), Равлюк Теодор – “Андрій”

(05.–10.1946), Гайденчук (Гайдейчук) Михайло – “Богун” (1947 – 10.1949), “Кармелюк”, “Крига” (зг. осінь 1950), Бухац Дмитро, “Аркас” (1950 – ?), “Чабан” (? – 11.1951).

ЖАБ’ІВСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Ощудляк (Ощудняк) Іван – “Майер” (? – 02.1946), Химчак (Хімчак) Іван – “Ванька”, “Осип” (? – 12.1947), Хімчак Прокопій – “Кучер”, “Степ” (весна 1948 – весна 1950), Манчук Іван – “Білогруд” (зг. осінь 1950), Небесійчук Василь – “Заведія” (? – 08.1951).

ЗАБОЛОТІВСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Юрійчук Василь – “Палій” (? – 04.1946), Антонюк Микола – “Дон” (? – 06.1946), Зозуляк Асафат – “Ігор”, “Чорнота” (не пізніше 06.1948 – 07.1949).

КОЛОМІЙСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Кривоніс” (? – 02.1946), Жабайло Дмитро – “Чорний” (зг. 06.1946), Іванюк Онуфрій – “Шпак” (? – 01.1947), Якубчак Василь – “Смілівий” (? – 02.1947), “Ярема” (? – 05.1948), “Нечай” (06.–08.1948), “Комар” (? – 12.1948), Романюк Михайло – “Скала” (зг. 01.1949), Бірчак Олексій – “Муха” (? – 09.1950), “Орлик” (зг. осінь 1950), Головатий Микола – “Тигр” (? – 09.1951).

КОРШІВСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Арсен” (? – 01.1946), Сеньків Іван – “Буковинець” (? – 07.1948), Дутчак Василь – “Бистрий” (не пізніше 06.1948 – не раніше 05.1949), Долішняк Микола – “Вовк” (не пізніше осені 1950–1952).

КОСІВСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Яшук Дмитро – “Скидан”, “Херсон” (не пізніше 11.1945 – весна 1946), Кузменюк (Кузьменюк) Петро – “Курдуб” (зг. 06.1948), Рабинюк Дмитро – “Веселий” (10.1948 – 06.1949), Михайлюк Іван – “Скорий” (1949 – не раніше осінь 1950), Будз Микола – “Рись” (1951 – 01.1952), Григорчук (Григоруц) Іван – “Сокіл” (? – 07.1951), Довганюк Дмитро – “Сокіл” (08.–10.1951.)

КУТСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Кузменюк (Кузьменюк) Петро – “Курдуб”, “Морозенко” (не пізніше літа 1945 – 1947), Лазарек Петро – “Ворон” (? – 04.1946), “Залізник” (зг. 1947), Яремчук Василь – “Мох” (? – 11.1947), Катеринчук Стефан – “Чорногора” (? – 09.1948), Чокинюк Микола – “Набитий” (? – 05.1949), Будз Микола – “Рись” (зг. 1950 – не раніше 04.1951), Клим Іван – “Клим”, “Гонта” (? – 03.1952).

ОБЕРТИНСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Бойко Михайло – “Рінальдо” (? – 02.1946), “Комар” (зг. 06.1948), Семків Василь – “Заграва”, “Стрибун” (? – 04.1951), Дробко Петро – “Моряк” (1950 – 07.1951).

ПЕЧЕНІЖИНСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Помста” (? – 03.1945), Бакай Микола – “Бистрий” (? – 10.1945), Дронюк Василь – “Нечеса” (? – 03.1946), Якубик – “Смілий” (кін. 1946 – 12.1946), “Левко” (не пізніше 1945 – 04.1948), Дувиряк Василь – “Ворон” (? – 10.1949), Кузьмин Стефан – “Марко”, “Левко” (не пізніше 06.1948 – не раніше 1950), Молисевич (Малисевич) Микола – “Когут” (не пізніше осінь 1950 – 09.1953).

СНЯТИНСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Личун (Лучик, Личук) Петро – “Львівський” (? – 10.1946), Гавданюк Михайло – “Крига” (не пізніше 01.1946 – не раніше 01.1948), Левко Василь – “Потурченко” (зг. 06.1948), Кузик Василь – “Буря”, “Шрам” (зг. 04.1951).

ЧОРНОЛИЦЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Борис” (? – 04.1945), “Дуб” (? – 05.1945), “Садич” (? – 11.1945), “Трицько” (зг. 01.1946), Пес Павло – “Скиба” (? – 08.1946), Миколайчук (Михальчук) Микола – “Ромко” (? – 06.1947), Федорук Степан – “Іскра” (1947 – 08.1948), Григорчак Юрій – “Ярема” (не пізніше 04.1951 – 01.1954).

ЯБЛОНІВСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Ільницький Микола – “Кузнець”, “Орест” (1945 – весна 1946), Кривульчак Дмитро – “Бульба” (? – 10.1946), “Остап” (зг. 06.1948), Сенітович (Венитович) Василь – “Карий” (? – 10.1950), Генік Ярослав – “Славко”, “Смик” (? – 08.1951), Кушманюк Микола – “Розбійник” (? – 06.1952).

СТАНИСЛАВІВСЬКА ОКРУГА ОУН (1945–1952)

БОГОРОДЧАНСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Гусак Василь – “Прометей” (1945 – 01.1946), Балацко Іван – “Марко”, “Пластун” (зг. 1946 – 07.1947), Скринтович (Скрентович) Іван – “Зенко”, “Морозенко” (не пізніше 06.1946 – осінь 1949), “Клим” (? – 10.1950), Сташко Іван – “Гук” (05.1950 – 07.1951).

ГАЛИЦЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Микитюк Григорій – “Вітер” (?–?), “Морозенко” (зг. 07.1947), Лесів Василь – “Борис”, “Гонтаренко” (не пізніше літа 1947 – 01.1949), Бойчук Михайло – “Зенко” (? – 02.1950).

ЄЗУПЛЬСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Тиміш” (? – 08.1945), “Юра” (? – 03.1945), Могун Степан – “Гарт” (1946), “Гордий” (зг. 02.1946), “Помста” (? – 04.1947), “Денис” (? – 11.1947), “Ярема” (? – 10.1948), “Волос” (не пізніше 06.1948 – 10.1949), в. о. референта СБ Остапович Григорій – “Триц” (? – 09.1949).

ЛАНЧИНСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Мирон”, “Карпо” (? – 03.1945), “Журба” (? – 04.1945), Домчук – “Петро” (? – 05.1945), “Бурлака” (? – 07.1945), “Ярема” (? – кін. 1945), Бойчук Михайло – “Вовк”, “Максим” (1947), Хорюк Василь – “Ромко” (? – 12.1947), Найдич Дмитро – “Кир”, “Шварно” (весна – 09.1948), Бойчук Василь – “Помста” (1948), Яковищак Михайло – “Грім” (1950 – 08.1951).

ЛИСЕЦЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Козак” (? – 07.1945), Гедзик (Гедник) Семен – “Очайдух” (? – 01.1946), “Карпо” (? – 02.1946), Катамай Ярослав – “Демон”, “Марко” (? – 03.1948), Савчак (Савчук) Михайло – “Валемба” (не пізніше 06.1948 – 1949), Яцків Василь – “Славко” (? – 01.1950), Костишин Микола – “Боевий”, “Шпіон” (? – 10.1950), Римар Дмитро – “Ластівка” (? – 05.1951), Ящук Іван – “Грубий”, “Юрко” (? – 08.1951).

НАДВІРНЯНСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Янішевський Петро – “Вихор” (? – 01.1946), Романюк Дмитро – “Вовк” (зг. 06.1946), “Гонта” (зг. 1947), Лукань (Луканюк) Григорій – “Нечай”, “Клим” (не пізніше 06.–10.1948), Зеленчук Михайло – “Деркач” (весна 1950 – 05.1955).

ОТИНЯНСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Гроза” (? – 05.1945), “Орко” (? – 04.1946), Комановський Орест – “Орко” (? – 04.1948), “Орест”, “Джан” (? – 04.1951), Карабін Юрій – “Крук” (? – 04.1951).

СОЛОТВИНСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Славич” (? – 01.1945), “Ярема” (? – 04.1945), Федоришин Василь – “Гонта”, “Орлич”

(05.1945 – 03.1946), “Корній” (? – 08.1946), “Влодко” (осінь 1946 – 04.1948), “Сумний” (не пізніше 06.–12.1948), “Ігор” (зг. 04.1951), ?“Явір” (зг. 04.1951), Янишевський (Янішевський) Михайло – “Вихор”, “Яструб” (05.1951 – 02.1952).

СТАНИСЛАВІВСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Потап” (? – 03.1945), Кливець Іван – “Роман” (? – 03.1945), “Дир” (зг. 12.1945), Стадник Михайло – “Андрій”, “Юра” (? – 01.1946), Бідошка Іван – “Остап” (1947), Юрчишин Олексій – “Хмель”, “Бирич” (зг. 06.1948), Юрциняк Василь – “Гарт”, “Мельник” (? – 11.1950), “Клим” (? – 11.1950).

ТИСМЕНИЦЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) “Гарт” (? – 03.1945), Лещенин Іван – “Помста” (? – 12.1945), Олійник Василь – “Іскра”, “Петро” (? – 07.1947), Ярецький (Ярицький) Степан – “Дорош”, “Крамаренко” (зг. 06.1948), Гребеник Дмитро – “Чумак” (? – 01.1950).

ТЛУМАЦЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) ?“Запорожець” (? – 02.1946), Стефурак (Лафурак) Микола – “Летун” (1948 – 10.1949), Головатий Василь – “Музика”, “Забіяка” (? – 03.1951), “Горобець” (? – 09.1951).

ЯРЕМЧАНСЬКИЙ РАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН (1945–1952) Дубний (Дубно) Михайло – “Левко” (не пізніше осені 1945 – 05.1947), Клюба Михайло – “Андрій”, “Юрша” (весна 1947 – 03.1949), Данилюк Микола – “Гриц”, “Чумак” (? – 06.1949), Настасюк (Настюк) Микола – “Чорновус”, “Волончук” (? – 09.1951).

Vasyl Pnytskyi. Activities of the OUN’s Security Service in the Carpathian Military District (1945–1954)

The article analyses functioning of the OUN’s Security Service of the Carpathian Military District known as Krai. Based on unknown and little-known documents it reveals the personnel working in the Security Service Department within the District Command. It proves that the educational and skills’ level of its staff was high despite the underground conditions.

Key words: the Security Service Department, the Secret Service employee, the Carpathian Military District (Carpathian Krai), Volodymyr Liviy aka Mytar.

Василий Ильницкий. Деятельность Службы безопасности в Карпатском крае ОУН (1945–1954)

Впервые на основе неизвестных и малоизвестных документов освещены особенности функционирования референтуры СБ Карпатского края ОУН. Раскрыто персональный состав референтуры СБ краевого провода ОУН. Доказано, что образовательно-квалификационный уровень работников, несмотря на нелегальные условия, был высоким.

Ключевые слова: референтура СБ, референт СБ, Карпатский край ОУН, В. Левый (“Мытарь”).